

Sudjelovao je kod osnivanja međunarodnih kongresa za antropologiju i etnologiju u Baselu 1933. i mnogo doprinio navedenom razlikovanju prirodoslovnih i duhovnih znanosti. Napisao je oko 200 znanstvenih radova. U širim krugovima poznat je osobito po svojoj knjizi »Der Urmensch und sein Weltbild« (1949.), koja je prevedena već na engleski, talijanski, portugalski, švedski i japanski jezik. Tu je iskoristio rezultate svojih etnoloških istraživanja u duhu mišljenja švicarskog zoologa i biologa Adolfa Portmanna, »da se problem porijekla (ili pračovjeka) s jedne strane mora promatrati i prosuđivati univerzalno znanstveno, s druge strane i duhovno« (str. 7). Zato Koppers u prvom poglavlju dokazuje »pravo riječi etnologije u pitanju porijekla« (str. 20).

S. D.

KONCIL U ISTOČNO-CRKVENOM GLEDANJU¹

Opći sabor prema shvaćanju Istočne crkve vrhovni je crkveni autoritet, a u sećam prvih sabora postavljen je i sačuvan čitavi poklad vjere. Kanoni tih sabora nepromjenljivi su jer su donešeni sudjelovanjem Duha Svetoga, Eusebije Cesarijski uspoređuje oce Sabora u Niceji sa zborom apostola. Sv. Atanazije veli za nicejske oce: Oni nisu kazali: tako je odlučeno, nego: tako vjeruje Crkva katolička. Što su napisali nisu sami pronašli, nego što su apostoli naučavali. Zato se prema Atanaziju ova vjera nicejskih. Otaca ne smije dovoditi u pitanje. I tko bi to pokušao, učinio bi svetogrđe kao Juda.² Po svom autoritetu prva četiri opća sabora uspoređivanja su sa četiri evangelista na Zapadu jednako kao i na Istoku.

Na temelju kanona tih prvih sabora postali su i patrijarhate. Po mišljenju istoč. bogoslova to vrijedi ne samo za istočne patrijarhate nego i za rimski s papom na čelu. Pri tome se pozivaju na 28. kanon kalcedonskog sabora, koji veli: *Antiquae Romae throno, quod urbs illa imperaret iure Patres privilegia tribuerunt.*³ Prema tome svi bi patrijarsi bili jednaki. Na temelju toga razvila se teorija Pentarhije: Crkvom upravljaju 5 patrijarha: rimski, carigradski, aleksandrijski, antiohijski i jeruzalemski.⁴ Egipatski pisac Filiponos iz VI st., pobijajući primat rimskoga biskupa, izričito se poziva na saborske kanone, koji da nigdje ne govore o univerzalnoj papinoj vlasti.⁵ Još na Firentinskom saboru tražili su Grci od Latina u diskusiji o primatu, da im pokažu na kojim se saborskim kanonima osniva vrhovna vlast pape.⁶ Da je primat nasljednika Petrovih božanskoga prava, na Istoku je bilo teško shvatljivo i nikad posve jasno.⁷

¹ Prof. povijesti na Orijentalnom institutu u Rimu W. de Vries napisao je u septembarskom broju 1962. časopisa *Stimmen der Zeit* članak pod naslovom: »Konzil in ostkirchlicher Sicht«, iz kojega saopćujemo glavne misli.

² PG 26. col. 1033.

³ Kirch: *Enchiridion* Nr. 943.

⁴ Jugie M. *Theologia dogm.* IV, 451. ss.

⁵ Chabot J. B.: *Chronique de Michelle Syrien.* Paris 1910. II, 101.

⁶ Gill: *The Council of Florence.* Cambridge 1959., 279.

⁷ Batiffol P.: *Cathedra Petri.* Paris, str. 75.

Međutim, u drugom su se tisućljeću promijenila shvaćanja o privilegijama patrijarha. U Rimu gledaju na te privilegije kao darovane i ovisne od volje papine. U ovakvom dvojakom shvaćanju patrijarških prava leži uzrok svih konflikata među Rimom i novonastalim katol. patrijarhatima na istoku. I danas odijeljeni istočnjaci, a katolici sa modifikacijama, osnivaju prava patrijarha na saborskim kanonima. Katolički antiohijski patrijarh Maksim IV govorio je na sinodi u Kairu 1958. o patrijaršijskim pravima, koja se osnivaju na kanonima. Grčki biskup Emilijan, zastupnik carigr. patrijarhe kod Savjeta svjetskih crkava, polemizirajući s kardinalom Cicognanijem i papinom enciklikom *Aeterna Dei sapientia* (o Leonu Velikom), branio je kanon 28. kalced. kao Bogom inspiriran, na kome da je osnovan carigradski primat.

ŠTO POKAZUJE POVIJEST SAMIH KONCILIA O GLEDANJU ISTOČNJACA NA OPCÍ SABOR?

Učešće rimskog biskupa na općem saboru bilo je bezuslovno ili osobno ili po legatima. Konačna odluka i potvrda saborskih zaključaka pripadala je također papi. Sabor nije prihvaćao papine prijedloge na slijepo bez diskusije. Kad je na drugoj sjednici Kalcedonskog sabora bila pročitana poslanica Leonova, biskupi su uskliknuli: »To je vjera Otaca, to je vjera apostola, mi svi tako vjerujemo. Petar je govorio preko Leona!«. Ipak to nije smetalo da se poslanica stavi na diskusiju i Oci sabora sastavili su konačno svoju vjeroispovijest. Iz pisma, koga su saborski Oci upravili Leonu, izbija svijest da je poslanica prihvaćena slobodno. Pri koncu mole papu neka bi kao protuuslugu potvrdio kanon 28. Cijela stvar izgleda kao zamjena »do ut des«. ⁸ Uza sav protest papinih poslanika, kanon je prihvaćen na zadnjoj sjednici. Leon Veliki proglasio ga je nevažećim, jer se protivi zaključcima Nicejskog sabora određujući biskupima sjedišta prema rangu grada mjesto prema petrovskom apostolskom podrijetlu. Car i patrijarha napustili su kanon. Patrijarha Anatolije piše papi: »Cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestrae beatitudinis fuerit reservata«. ⁹ S početka nije bio uvršten u Zakonski zbornik, ali se u praksi održavao kao da je u važnosti. Justinijan ga je uvrstio u 131. svoju novelu, a koncem VI stolj. nalazi se već u Syntagmi od XIV titula. Napokon Sabor trulski uvrstio je kalcedonski 28. kanon u svoj 36. U Carigradu nisu marili što je kanon proglašen od pape nevažećim.

Za autoritet papinu malo se brinuo i *Peti opći sabor (2. carigradski)*. Papa Vigilije, koji se tada nalazio u Carigradu bio je pozvan na sabor, ali on je odbio, pa se sabor održao bez njega. Ime papino bilo je i brisano iz diptiha. Pod pritiskom cara Justinijana papa je priznao koncil.

Šesti sabor u Carigradu proglasio je papu Honorija heretikom. Izgleda, da niti papini legati, koji su bili na saboru prisutni, niti sam papa nisu se sablaznili. U zabludi Honorijevoj vidjeli su samo njegovu *ličnu* pogrešku, koja se ni u kom slučaju nije ticala autoriteta Sv. Stolice. ¹⁰ Na koncilu pročitano je pismo pape Agatona i stavljeno na diskusiju slično kao i u Kalcedonu. Papa Leon II odobrio je sabor uzevši u zaštitu svoga predšasnika Honorija protiv sumnjičenja zbog hereze. Honoriju se mogla predbaciti samo nemarnost u pobijanju hereza. ¹¹

⁸ Hefele: Conciliengeschichte II, 545.

⁹ Hefele: *ibid.* 262.

¹⁰ Hefele: Conciliengeschichte III, 289.

¹¹ Fliche-Martin: Histoire de l'Eglise V, 191.

O događajima na 7. općem saboru (2. nicejski 787.) informirao je patrijarha Tanazije papu Hadrijana I, a da mu nije poslao akta sabora na odobrenje.¹²

Na Osmom saboru u Carigradu (869—870). utvrđena je rang-lista (kan. 21) patrijarha i priznanje papina autoriteta. U kanonu 2. veli se: »Papa je organ Duha Svetoga i njegove se odluke koje je donio na svojoj sinodi o Ignaciju i Fociju moraju priznati.¹³ Jedan od rijetkih kanona. Pismo, koje je Hadrijan II upravio caru Basiliju, smatra se saborskom potvrdom.¹⁴

UVJETI ZA EKUMENSTVO SABORA

U prvim općim saborima prisustvo istočnih patrijarha bilo je od najveće važnosti. Branioci štovanja slika, kao Ivan Eubejski i Teodor Studita, zastupaju mišljenje da su samo oni sabori valjani na kojima su zastupani svih 5 patrijarha.^{14a}

Na Petom općem saboru tražio je Justinijan da sa svih patrijarhata bude pozvan jednaki broj biskupa. Saboru je predsjedavao carigradski patrijarh. Prisutni su bili aleksandrijski i antiohijski, dok je jeruzalemski poslao zamjenika.¹⁵

Na Šestom saboru u Carigradu bio je prisutan Makarije antiohijski, a jeruzalemski patrijarh i aleksandrijski su poslali zamjenike.¹⁶ Tako isto i na Sedmom, koliko su dopuštale prilike.

Prema Focijevu naziranju četiri istočna patrijarha predstavljaju Opću crkvu koja može i papu osuditi. I doista, Focijev sabor u Carigradu 867. g., na kome su bili zastupljeni po svojim stalnim poklisarima istočni patrijarsi, svrgnuo je papu.¹⁷

Na Osmom ekumenskom saboru 869. su također prisutni izaslanici ostalih patrijarha. Istočna crkva ne priznaje ovaj sabor ekumenskim, jer je svrgnuo Focija, koga štuju kao sveca.

SABORI ODRŽANI NA ZAPADU IZA RASKOLA

Ovi sabori ne smatraju se općima, jer na njima nisu bili zastupljeni istočni patrijarsi.

U pregovorima o sjedinjenju Crkvi, koji su se vodili među Rimom i Carigradom iza raskola sve do Firentinskog sabora, inzistirali su Grci na sazivu jednog općeg sabora, na kome bi Istok i Zapad bili jednako zastupljeni i kao jednakopravni partneri raspravljali o točkama, koje ih dijele. To je jedino mogući put da se raskol dokrajči. Sabor univerzalne Crkve bez njih ne može se zamisliti.

Tako je 1089. g. pozvao na sabor Aleksije Komnen papu Urbana II. Njegov nasljednik Aleksije III god. 1198. papu Inocenta III, Mihajlo Paleolog papu Grgura X, koji je i sazvao sabor u Lyon 1274. Sabor nije uspio, jer su Grci morali bez diskusije prihvatiti sve što je na saboru predloženo, osobito

¹² Mansi XIII, 458.

¹³ Fliche-Martin: VI, 487.

¹⁴ Gordillo M.: Theologia orient., 123.

¹⁵ Fliche-Martin: IV, 472.

¹⁶ ibid. V, 187.

¹⁷ ibid. VI, 481.

novo shvaćanje o podrijetlu i naravi patrijarhata. U ispovijesti Mihajla Paleologa veli se: *quarum (Ecclesiarum) multas et patriarchales precipue diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit*.¹⁸

Ne treba se čuditi da je sjedinjenje u Carigradu naišlo na žestok otpor. U daljnjim stoljećima u pregovorima o sjedinjenju pitanje zajedničkog sabora bilo je uvijek u središtu. Npr., za Andronika II i pape Benedikta XII, Ivana VIII Paleologa i pape Martina V 1430. g. Dok, napokon, za pape Eugena IV nije sazvan sabor u Firenci 1439. g.

POSTUPAK GRKA NA FLORENT. SABORU

Iz postupka Grka na Florentinskom saboru vidimo kakvo je, uopće njihovo gledanje na opći sabor.

a) Sabor je bio pravi ekumenski koncil. To je priznao i najveći njegov protivnik Marko Efeški, izjavivši: »Sabor je opći, jer su prisutni papa i njegova Crkva kao zastupnici Zapada. Istok je zastupljen po caru, patrijarsi i prokuratorima ostalih patrijarha»¹⁹ Osim toga, već na prvoj sjednici u Ferari 9. IV 1438. priznali su Grci općenitost sabora i u pregovorima s papom 1435. g. već se bili obvezali da će obdržavati sve što bude na saboru zaključeno.

b) Na saboru je vladala puna sloboda i raspravljalo se, dapače, i o takvim istinama, koje su inače već definirane.

c) Saziv sabora pripisao je car sebi u jednaku zaslugu s papom, jer da je omogućio dolazak istočnjaka.

d) Grci nisu htjeli dozvoliti da papa predsjedava saboru. Eugen IV htio je na saboru imati svoje prijestolje u sredini crkve pred oltarem. Lijevo i desno bili bi zastupnici Istočnih i Zapadne crkve. Car je to otklonio i papa je popustio. U sredini bude postavljen pult a na njem otvoreno Evanđelje kao simbol da Krist jedini predsjedava saboru.²⁰

e) Isto tako nisu dozvoljavali da bi papa imao bezuvjetni autoritet u načavanju. Kad su se latinski bogoslovi u dispute oko čistilišta pozivali na učenje Rimske crkve, odgovorio je Bessarion (kasnije kardinal) da je besmisleno pozivati se na autoritet Rimske crkve tamo, gdje je Opća crkva sakupljena da rješava o vjerskim pitanjima.²¹ U diskusiji o Filioque izjavio je Bessarion da ni opći sabor nema prava dodavati nešto u simbol vjere, još manje Rimska crkva; koliko god je velika i važna, ona je ipak manja nego opći sabor i Univerzalna crkva. Za Bessariona je papa glava samo jednog znatnog dijela Crkve, rimskog, a ne pastir čitave Crkve Kristove. Bessarion još tada nije shvaćao zamašitost primata. Za Grke bijahu Istočna i Latinska Rimska crkva dva ravnopravna dijela jedne Katoličke crkve. Ovakvo shvaćanje bilo je razlogom da su Grci tražili glasanje po crkvama a ne po glavama. Bojali su se latinske većine. Samo ono ima važiti kao saborski zaključak u čemu su obadvije Crkve jedinstvene.²² Glasati su mogli samo oni koji su imali pravo i potpisati saborske akte, tj. biskupi i poglavari samostana. Kad je prije završetka sjedinjenja bio caru pokazan prednacrt za definiciju primata, odgovorio je ovaj: Spremite lađe, mi odlazimo!

¹⁸ Denzinger: Enchiridion Nr. 466.

¹⁹ Gill I. c. 128.

²⁰ Gill I. c. 107-110.

²¹ Gill I. c. 121.

²² Gill: I Greci al Concilio di Firenze (Civ. cat. 110, 54.)

Sjedinjenje zaključeno u Firenci nije imalo trajnog uspjeha. Već 1441. neki, koji su ga potpisali odbacili su ga. Glavni protivnik bio je Marko Efeški, koji je i jedini na saboru uskratio potpis. Grci su se izgovarali da sabor nije bio slobodan, a oni da su prisiljeni na potpise. Službeno je fiorentinsko sjedinjenje otkazano tek 1484. g. na Sinodi u Carigradu. Tu je zaključeno da svatko tko se hoće obratiti od latinskih hereza mora prokleti sabor u Firenci.²³

ISTOČNI KATOLICI

Istočni katolici vide u poznatoj formuli Firentinskog sabora: »salvis privilegiis omnibus et iuribus eorum« neprikosnoveni temelj svoga sjedinjena s Rimom. Grko-katol. (melkitski) patrijarh Grgur Jussuf rekao je na Prvom vaticanskom saboru: »Quam clausulam Ecclesia orientalis ut propugnaculum suae autonomiae, ut pigmus suarum immunitatum, ut securitatem tandem omnium suarum institutionum esse arbitrata est semper.«²⁴ Grgur i kaldejski patrijarha Josip Audo prihvatili su vaticansku definiciju o primatu samo uz izričitu rezervu, da garancije o privilegijama i pravima istočnih patrijarha, koje su dane na firentinskom saboru ne smiju biti ugrožene. Pijo IX uzeo je to patrijarsima za zlo. I opet se ovdje ispoljava protivno shvaćanje od onoga Sv. Stolice. Za Rim garancije date na Firentinskom saboru nemaju bezuvjetnu i vječnu valjanost. One se mogu preživjeti, po novom saboru preinačiti, i dapače po Sv. Stolicu, ako za to ima važnih razloga, i dokinuti. Istočnjaci to mogu teško razumjeti. Njima se čini da su otvorena širom vrata samovolji.

NOVIJI PRAVOSLAVNI BOGOSLOVI O OPCEM SABORU

Treba razlikovati učenje tradicionalne konzervativne škole od modernih pristalica Homjakova. Episkopat je hijerarhijski najviši stupanj po božanskom ustanovljenju. Svi su biskupi po božanskom pravu među sobom jednaki. Može, dakle, biti samo jedan jedini autoritet, koji je nad biskupima, a to je opći sabor. Saboru pripada i jedini autoritet i glede naučavanja vjere. U *Orthodoxa confessio fidei Petra Mogile* (1596—1646), sastavljenoj na lat. jeziku i odobrenoj od grčkih patrijarha XVII stolj., govori se u 86. pitanju o općem saboru ovako«. Crkva ima vlast na svojim općim saborima odobravati što će učiti, suditi patrijarhe, svećenike i biskupe, udariti krivce kanonskim kaznama, jer je ona stup i tvrđava istine.« Ovo učenje o saboru nalazi se i u klasičkim udžbenicima pravoslavne teologije, kao npr. kod *Makarija Bulgakova* (1816—1882), koji dokazuje nezabludivost općih sabora i nezabludivost Crkve iz Sv. Pisma i tradicije. Saziv, predsjedanje i potvrđivanje općih sabora pravoslavni bogoslovi jedva dodiruju.

Ovo tradicionalno učenje stubokom je izmijenio bogoslov-laik *Aleksije Homjakov* (1804—1860), koji se s pravom nazivlje ocem moderne pravoslavne ekleziologije. On zabacuje razliku među naučavajućom i slušajućom crkvom. Nezabludivost pripada samo zajednici svih vjernika. Ova zajednica vjernika povjerava biskupima da na saborima dekretima formuliraju nauku, pri čemu si zajednica pridržava pravo da ove dekrete preispituje, prihvati ili otkloni. Na temelju ovakvog učenja zabacuje Homjakov sabor u Firenci, jer je od

²³ Gill: The Council 410.

²⁴ Mansi: Coll. conc. 52, 135.

naroda Pravoslavne crkve bio otklonjen. Hijerarhija je u Firenci otpala od pravoslavne vjere, ali narod je spasio pravoslavlje.

Ovu Homjakovljevu teologiju dalje su izgrađivali pravoslavni teolozi Rusi: Sergije Bulgakov, Arseniev, Florovski, Kartašev i Bugar Stjepan Cankov. Prema Homjakovu zaključuje da na saboru imaju pravo nastupati i mnogi bogoslovi, niži kler i svjetovnjaci. Tako je bilo npr. god. 1917. i 1919. na Sveopćem ruskom saboru u Moskvi. Iz svake biskupije bili su izabrani po 2 svećenika i 3 laika kao zastupnici za sabor. Pristanak vjernika na zaključke sabora je ne samo potreban za nezabludivost nego i konstitutivni element.

U novije vrijeme istočni bogoslovi raspravljaju mnogo, da li je danas, uopće, moguće održanje jednog općeg koncila po njihovom shvaćanju. Pretpostavljajući, da je Pravoslavna crkva jedina prava Crkva Kristova, dok Katolička kao heretička ili šizmatička njoj ne pripada, to je svepravoslavni koncil ujedno i ekumenski. Ovu pretpostavku držala je većina pravoslavnih bogoslova. Danas je napuštena. Ovakvo tradicionalno učenje zastupao je još 1936. g. na Kongresu za teologiju u Ateni profesor Balamos, dok je Hamilkar Alivisatos branio mišljenje da se neki sabor, na kome manjka tri četvrtine kršćanstva, ne može smatrati općenitim.²⁵ Slično mišljenje zastupa i prof. Cankov. U New Delhiu na Konferenciji Svjetskog saveza crkava branio je grčki teolog Nissiotos tezu, da nijedna crkva u svom konkretnom povijesnom obliku ne može tvrditi da je nepodijeljena Crkva Kristova.

Jedan opći sabor Latinske i Istočnih crkvi, koji bi bio ekumenski, izgleda pravoslavnim bogoslovima tako dugo nemoguć dok Katolička crkva ostaje na svom shvaćanju primata. Oni se ustručavaju učestvovati na koncilu na kome predsjedava papa, jer bi time priznali pravo Rima na vodstvo univerzalne crkve, koga oni u principu otklanjaju.

Panortodoksni koncil, koji ne bi bio ekumenski, moguć je. U pitanju, tko će ga sazvati, razvio se, nedavno, spor između Carigrada, Aleksandrije i Moskve. Zastupnik carigradskog patrijarhe metropolita Germanos zastupao je 1948. tezu, da to pravo pripada carigradskom patrijarshi, jer je on prvi među ostalima. Časopis *Pantainos* u Aleksandriji pisao je 1949. g. da predsjedavati na panortodoksnom saboru može carigradski patrijarh, ali samo po koncesiji ostalih, dok pravo predsjedavanja pripada svima, među kojima je na prvom mjestu carigradski. Ruski kanonista Sergije Troicki učinio je kraj ovoj diskusiji svojom tezom: Poslije nestanka cara pravo saziva je ostalo na episkopatu Pravoslavne crkve. Njegovi predstavnici su poglavari autokefalnih crkvi. Prvo, ali ne isključivo, pravo sazivanja ima carigradski patrijarh, jer je držalac prvog patrijaršijskog trona. Ako on ne bi mogao ili htio vršiti to svoje pravo onda će ono prijeći na patrijarhu aleksandrijskog. Učešće na saboru većine biskupa autokefalnih crkvi je obvezatno.²⁶

Carigradski patrijarh, je, doista, uzeo inicijativu za ovakav panortodoksni sabor. Poslije velikih teškoća sastao se, napokon, na otoku Rodu u septembru 1961. g. jedan Prosinod pod vodstvom carigradskog patrijarhe. Da li će doći do onoga što oni smatraju pravim saborom pokazati će budućnost.

Pogledamo li tradiciju Istočnih crkvi prije i poslije raskola, vidjet ćemo da one nikad nisu imale o koncilu današnje shvaćanje Katol. crkve. Sabor, koji bi bio sazvan po papi, čiji bi radni program i tractanda papa određivao po svom nahođenju i čija bi valjanost u svemu zavisila od papine potvrde,

²⁵ Orient. chr'ist. per. 1959, 293.

²⁶ Žurnal mosk. patrijar. 1950. br. 3. 45—57.

takav sabor je za istočnjake vrlo teško shvatljiv pojam. Kad se definicija o primatu na Vatikanskom saboru započinje »Pius Episcopus, servus servorum Dei sacro approbante concilio ad perpetuam rei memoriam«, onda je takvo gledanje na odnos papinskog autoriteta prema saboru za Istočnu crkvu potpuno tuđe. Istočnjaci mogu iz toga izvući posve krivi zaključak, kao da prema katol. nauci saborski oci imaju samo savjetujući glas, što je protivno čitavoj crkvenoj tradiciji. Ova vatikanska formula, koja bi se mogla krivo tumačiti, je novija. Tridentinska počinje ovako: »Haec sancta oecumenica et generalis Tridentina synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, in ea praesidentibus... tribus apostolicae Sedis legatis... symbolum fidei exprimendum esse censuit.« Ovdje sabor stoji na prvom mjestu. Da saboru papa predsjedava po svojim legatima je uvjet za valjanost sabora. Crkveni Zakonik u can. 228. ima za istočnjake prihvatljiviju formulu: »Concilium eocumenicum suprema potestatis in universam Ecclesiam potestate«. Naravski, da se koncil ne može zamisliti bez pape kao glave Crkve i episkopata.

Istočna i zapadna tradicija u Crkvi, ukoliko su obadvije katoličke, ne mogu si protusloviti. Mora se pronaći mogućnost da se prividne protivnosti izglađe. Put do toga vodi kroz povijesne temelje današnjih shvaćanja o koncilu na Istoku i Zapadu. Na taj način moglo bi se objasniti što je u današnjoj našoj saborskoj praksi osnovano na božanskom pravu, a što je rezultat pozitivnog pravnog razvoja. Time bi bio dan jedan važan doprinos da se uskori od svih toliko žuđeno jedinstvo.

Dr. P.

„PRIJE NEGO SE SASTAŠE“

*Nekoliko misli uz prijevod Mt 1, 18 i pripadnih redaka u »Evangelju«
dra Bonaventure Duda.**

* Za vrijeme tiskanja ovog članka svjedočilo se Gospodinu, da pozove k sebi svoga vjernog slugu o. dra Stanka Petrova. Rođen je u Metkoviću 8. I 1887. U Franjevački red je stupio god. 1903. Filozofiju i teologiju je završio u Sibeniku, gdje je zaređen za svećenika god. 1910. Sveučilišne je nauke završio 1917. doktoratom iz klasične filologije na Kat. sveučilištu u Fribourgu. Veći je dio života proveo u Sinju kao profesor Franjevačke gimnazije i sjemenišni duhovnik. Od god. 1934—1937. bio je provincijal Franjevačke provincije Presv. Otkupitelja u Dalmaciji. Blago je u Gospodinu preminuo u Sinju 13. III 1963. — ostavivši za sobom uspomenu uzorna svećenika i redovnika. Bila je srijeda, dan posvećen sv. Josipu, kojega je on sinovski štovao, što pokazuje i ovaj njegov članak (v. još *Bogorođice Djevice prečisti Zaručnik* u liturg. — past. listu *Služba Božja* 2 (1962), 34—38; 71—74; 123—127; 186—190; 228—232). O. Petrov je bio i inače mnogostruko plodan pisac te je sudjelovao u našim časopisima: *Luč, Vrhosna, Prosvjeta, Hrv. prosvjeta* itd. Od god. 1920—30. uređivao je glasnik *Gospa Sinjska*. Od njegovih monografija spominjemo: *Moderni konvertiti*, Split, 1926; *Gospa Sinjska*, Zagreb, 1928; *Zrcalo bez lجة*, Sibenik, 1938; *Čudo XX vijeka*, Zagreb, 1942; *Svećenik i žrtva*, Đakovo, 1963. Ostavio je više stvari dovršenih u rukopisu.

O. B. Duda.

— A s rođenjem Isusa Krista bilo je ovako. Njegova je majka Marija bila zaručena s Josipom, i prije nego se nastaniše zajedno, ona je zanjela po Duhu Svetom (Mt 1,18).